

PUNKT ZWROTNY CZY ILUZJA SPRAWCZOŚCI? IMPLIKACJE ROSYJSKIEJ AGRESJI NA UKRAINĘ DLA BUDOWANIA BEZPIECZEŃSTWA UNII EUROPEJSKIEJ

DOI: 10.26399/meip.3(78).2023.16/m.rewizorski

WPROWADZENIE

Rosyjska agresja zbrojna na Ukrainę rozpoczęta 24 lutego 2022 r. została w Unii Europejskiej uznana za krańcową ekspresję neoimperialnej polityki Federacji Rosyjskiej i ogólnoeuropejskie zagrożenie zmniejszające poczucie bezpieczeństwa ontologicznego w Europie. To ostatnie, skupione wokół tożsamości i samopostzegania danego podmiotu, opiera się na dyskursywnym i procesualnym nadawaniu sensu zdarzeniom, które dla pewnej całości mają istotne znaczenie². Naruszenie integralności terytorialnej i niezależności politycznej suwerennego państwa przez Rosję sprawiło, że idee polityczne mające stanowić dopełnienie „pokoju przez integrację” oraz wizje polityki oparte na autonomii strategicznej i odporności UE na kryzysy zostały skonfrontowane z realiami gwałtownie pogarszających się relacji z agresorem wykorzystującym brak asertywności Zachodu do budowania maszyny wojennej i podważania podstaw liberalnego ładu międzynarodowego.

W 2022 r. dla większości decydentów politycznych w Europie Zachodniej stało się jasne, że bliskie relacje ekonomiczne z Rosją, mające w założeniach wywołać wewnętrzne ciśnienie tego państwa ku demokracji i zewnętrzne podążanie w kierunku pokojowego współistnienia z sąsiadami, są jedynie iluzją, farbą słabo pokrywającą zewnętrzną warstwę rzeczywistości, w której „Unia nie powinna skupiać się

¹ Uniwersytet Gdański, e-mail: marek.rewizorski@ug.edu.pl, ORCID 0000-0001-8075-8388.

² T. Pawłuszko, *Bezpieczeństwo ontologiczne państwa – koncepcja i zastosowanie*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2018, nr 15, s. 240 i nast.

wyłącznie na międzynarodowych relacjach gospodarczych sprowadzonych do tworzenia partnerstw opartych na układzie wygrany-wygrany, ale wziąć pod uwagę relacje władzy, zająć się własnymi słabościami i uczynić swoją politykę bardziej solidną i odporną³. Na konieczność budowy nowej tożsamości UE wskazywał m.in. Josep Borrell pełniący funkcję Wysokiego Przedstawiciela ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa (WP). Jeszcze przed objęciem tego stanowiska w 2019 r. zwracał uwagę, że UE, chcąc odgrywać większą rolę w zakresie międzynarodowego bezpieczeństwa, „musi nauczyć się mówić językiem siły”⁴. Zadanie to stało się jednak trudne do zrealizowania. Zgodnie bowiem z „mitem założycielskim” UE sięgającym wczesnych lat 50. ubiegłego wieku wzmocnienie bezpieczeństwa w Europie miało następować dzięki integracji gospodarczej⁵. Przeświadczenie o przewadze współpracy gospodarczej nad rozwijaniem zdolności wojskowych UE przetrwało okres zimnowojennych podziałów i stało się podstawą podejścia UE do politycznych relacji z Rosją, opartych na odrzuceniu geopolitycznej logiki konfrontacji i stopniowym wciąganiu Moskwy do gry opartej na współzależności rozumianej przez Brukselę jako układ relacji opartych na efektywnym multilateralizmie, hybrydowości i określonym zestawie norm i wartości⁶.

Wspomniany aktywizm w szerzeniu zestawu norm i wartości został z czasem wykorzystany przez Rosję jako źródło sprzeciwu wobec rozszerzania oddziaływania polityczno-ekonomicznego UE na Wschód. Punktem kulminacyjnym okresu narastających nieporozumień między Moskwą i Brukselą stała się wspomniana agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W opinii części ekspertów i decydentów politycznych stanowi ona punkt zwrotny (niem. *Zeitenwende*), wywołujący konieczność rewizji polityki zewnętrznej UE oraz zapowiedź efektywniejszej współpracy europejskiej, możliwej dzięki przeniknięciu przez iluzję liberalnej współzależności między Brukselą a Moskwą, ale także kolektywnemu odczuwaniu wstrząsu związanego z drastycznym pogwałceniem zasad bezpieczeństwa europejskiego⁷.

³ Por. S. Lehne, *How the EU Can Survive in a Geopolitical Age*, February 2020, Brussels: Carnegie Europe, s. 4, https://carnegieendowment.org/files/2-24_Lehne-EU_Geopolitics.pdf (2.06.2023).

⁴ *Hearing with High Representative/Vice President-designate Josep Borrell*, European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190926IPR62260/hearing-with-high-representative-vice-president-designate-josep-borrell> (2.06.2023).

⁵ Por. F. Schimmelfennig, *The EU, NATO and the Integration of Europe: Rules and Rhetoric*, Cambridge: Cambridge University Press 2003.

⁶ M. Rewizorski, *External policy of the European Union as a late-Westphalian political innovation*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2022, nr 16, s. 7–19.

⁷ M.A. Orenstein, *The European Union's transformation after Russia's attack on Ukraine*, „Journal of European Integration” 2023, Vol. 45, No. 3, s. 333–342.

Celem niniejszego artykułu jest dyskusja na temat przyszłości projektu europejskiego w kontekście budowy spójnego i efektywnego modelu bezpieczeństwa po okresie „fatalnego zauroczenia” europejskich elit politycznych Rosją. Artykuł będzie też okazją do wglądu w swoisty dysonans poznawczy zaistniały w UE po uświadomieniu sobie konsekwencji agresji rosyjskiej na Ukrainę dla bezpieczeństwa europejskiego. Wyraża się on różnicą między własną projekcją czy też narracją polityczną a własnym postępowaniem⁸. Uznając rosyjską agresję na Ukrainę jako punkt na kontinuum ontologicznej niepewności i nie przesądzając w tym miejscu, czy to zdarzenie doprowadziło do przełomu w zakresie strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego, czy raczej pokazało iluzję sprawczości i wspólnotowości, jakich doświadczyliśmy już wiele w historii integracji europejskiej, uwagę skierowano na przemiany polityki UE w zakresie bezpieczeństwa. Analizie i ocenie zostaną poddane zarówno reaktywne, jak i proaktywne działania UE w obszarze bezpieczeństwa w latach 2016–2023. W szczególności uwaga zostanie zwrócona na konstruktywistyczne odczytywanie poczucia pilności czy natychmiastowości zmian, którego nośnikiem jest język dokumentów unijnych wyrażających determinację ugrupowania do zwiększenia zdolności, woli działania, wzmacnia odporności oraz zapewnienia solidarności i wzajemnej pomocy między państwami członkowskimi.

PUNKT ZWROTNY, EFEKTYWNY MULTILATERALIZM I PRAGMATYZM OPARTY NA ZASADACH

Zastanawiając się, czy agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę stanowi punkt zwrotny w strategicznej ewolucji Wspólnoty w zakresie bezpieczeństwa, pozwalający na zastąpienie europejskiego idealizmu pierwiastkiem realistycznym i nakreślenie nowego europejskiego *credo* wyrażającego się łagodnym przejściem od „efektywnego multilateralizmu”⁹ do „pragmatyzmu opartego na zasadach”¹⁰, należy zastanowić się nad znaczeniem terminu „punkt zwrotny”, a także, przynajmniej w zarysie, przybliżyć znaczenie obu wymienionych formuł współpracy. Ich zrozumienie pozwala nie tylko na językowe i ideacyjne odzwierciedlenie ewolucji strategicznego projektowania bezpieczeństwa UE, ale też jest

⁸ Szerzej na temat dysonansu poznawczego w bezpieczeństwie ontologicznym w: T. Pawłuszko, *op. cit.*, s. 235–252.

⁹ Por. S. Biscop, *The EU and Multilateralism in an Age of Great Powers, Multilateralism in a Changing World Order*, Konrad-Adenauer-Stiftung, Singapore 2018; J. Krause, *Multilateralism: Behind European Views*, “The Washington Quarterly” 2004, Vol. 27, Issue 2; E. Lazarou, G. Edwards, Ch. Hill, J. Smith, *The Evolving ‘Doctrine’ of Multilateralism in the 21st Century*, MERCURY E-paper no. 3, 2010.

¹⁰ S. Biscop, *The EU Global Strategy: realpolitik with European characteristics*, “Egmont Security Policy Brief” 2016, No. 75, s. 2–3.

istotne dla odpowiedzi na pytanie, czy działania UE o charakterze reaktywnym i proaktywnym, prowadzone w latach 2016–2023, skupione na projektowaniu, aktualizowaniu i implementowaniu pragmatyzmu opartego na zasadach w Strategicznym Kompasie na rzecz bezpieczeństwa i obrony – planie działania na rzecz wzmocnienia unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony do 2030 r. – są wystarczające do podtrzymania twierdzenia o przełomie w zakresie strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego, wywołanym przez rosyjską agresję na Ukrainę rozumianą jako punkt zwrotny.

Najogólniej rzecz ujmując, punkty zwrotne zwykle utożsamia się z wydarzeniami zmiany życiowej, a zatem ze zdarzeniami odnoszącymi się do spraw ważnych i cenionych wartości, którym towarzyszą poczucie nieskuteczności dotychczasowych sposobów postępowania, niepewności, napięcia, niedopasowania wymagań do kompetencji, zmuszających jednostkę lub ich grupę do dokonania zmian w zachowaniu¹¹. Zdarzenia te mają charakter indywidualny, transformacyjny w związku ze zmianą postrzegania i przeżywania świata, a także prowadzenia narracji, trudny do jednoznacznej oceny ze względu na różne konsekwencje, które rodzą, gwałtowny z racji zerwania z dotychczasowym ciągiem rozwoju i trwały w związku ze zmianą jego biegu. Subiektywna ocena punktów zwrotnych ujawnia się w opisie i interpretacji poszczególnych zdarzeń, w szczególności w zakresie wykorzystywanego języka i wypowiedzi służących nie tyle do potwierdzania obiektywnie istniejącej rzeczywistości, ile do jej tworzenia, konstruowania i odtwarzania.

Bez wątpienia Strategiczny Kompas z 2022 r. jest dokumentem, w którym agresja na Ukrainę znalazła swoje miejsce jako zdarzenie transformatywne, nagłe, wywołujące niepokój oraz potrzebę przyspieszenia prac nad europejską koncepcją bezpieczeństwa, a nawet wprowadzenia radykalnych rozwiązań w tym zakresie. Należy jednak zauważyć, że jej podstawy są wynikiem ewolucji myślenia i rozwoju instytucjonalnych formuł współpracy w zakresie bezpieczeństwa, których początków można doszukiwać się w pierwszej dekadzie XXI w.

Starszą ze wspomnianych instytucjonalnych formuł współpracy w zakresie polityki bezpieczeństwa jest efektywny multilateralizm, najczęściej rozumiany jako zespół skutecznych środków osiągnięcia celów¹² lub procedura/forma organizacyjna, w ramach której każdy może dojść do głosu¹³. Efektywnego multilateralizmu można doszukiwać się w dokumentach strategicznych UE, takich jak Europejska Strategia Bezpieczeństwa (2003) i Globalna strategia UE na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (2016). Stanowią one wyraz dążenia do łagodzenia różnic w interpretowaniu zapisów leżących u podstaw kolektywnej współpracy, możliwego dzięki procesowi nieustannego

¹¹ H. Sęk, *Psychologiczna prewencja jako obszar badań i zastosowań*, w: *Zagadnienia psychologii prewencyjnej*, eadem (red.), Poznań 1991, s. 25.

¹² S. Biscop, *The EU and Multilateralism...*, *op. cit.*, s. 44.

¹³ J. Krause, *Multilateralism...*, *op. cit.*, s. 44.

formułowania i reformułowania tekstów, iteracji ustaleń i ucierania stanowisk pozwalających na swego rodzaju „translację” zasad współpracy w spójne i skoordynowane działania. W drugim przypadku multilateralizm wiąże się z kreowaniem przez UE wizerunku na arenie międzynarodowej jako miękkiej potęgi (ang. *soft power*), potęgi normatywnej (ang. *normative power*), potęgi niewojskowej (ang. *civilian power*), a nawet potęgi moralnej (ang. *ethical power*). Tak rozumiana UE jest przestrzenią, gdzie państwa wspólnie z instytucjami międzyrządowymi i supranarodowymi dysponują głosem przykładowo przybierającym postać inicjatywy prawodawczej w danym obszarze, proponowanego zapisu w deklaracji czy też wypowiedzi przedstawiciela państwa członkowskiego/instytucji UE. Efektywny multilateralizm, „wytwarzany” w europejskiej przestrzeni dyskusyjnej, oznacza zdolność do wyznaczania standardów, tworzenia norm i wartości, które są uprawnione i pożądane bez potrzeby uciekania się do użycia przymusu¹⁴. W tej interpretacji multilateralizm można określić jako wiązkę społecznych interakcji pozwalającej różnym podmiotom (agentom) dostosować społeczno-ekonomiczne i polityczne uwarunkowania współpracy, a przez to lepiej artykułować własne preferencje, role i idee, co dzięki reprezentacji i legitymizacji uzupełnia „efektywnościowy” charakter „europejskiego” multilateralizmu. Stanowi on normatywno-funkcjonalną formę aktywności międzynarodowej UE będącą jednocześnie: (1) potrzebą samą w sobie, środkiem do skutecznej realizacji określonych celów i kierunkiem budowy „lepszego” świata; (2) konstrukcją ideową opartą na zbiorze zasad; (3) przejawem wiary we współpracę wielostronną jako podstawy decyzji dotyczących strategii i działań podejmowanych w obliczu zidentyfikowanych zagrożeń i problemów; (4) dążeniem UE do rozwiązywania tych problemów, postrzeganym przez Brukselę jako jej etyczna odpowiedzialność¹⁵.

Z kolei pragmatyzm oparty na zasadach, pojawiający się w Globalnej strategii UE na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (2016) i Strategicznym Kompasie (2022), stał się częścią nowego podejścia UE do problematyki bezpieczeństwa, zdecydowanie mniej optymistycznego od charakterystyki tego obszaru w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. W dokumencie z 2003 r. idealistycznie zakładano, że „najlepszą gwarancją naszego [UE – przyp. M.R.] bezpieczeństwa jest świat złożony z dobrze rządzonych państw demokratycznych”, a także, iż „rozpowszechnianie dobrych rządów, popieranie reform społecznych i politycznych, walka z korupcją i nadużywaniem władzy, ustanawianie państwa prawa i ochrona praw człowieka są najlepszymi sposobami umacniania porządku międzynarodowego”¹⁶. W dokumentach z 2016 i 2022 r. zrezygnowano z oparcia bezpieczeństwa na wspieraniu demokracji i dobrym rządzeniu na rzecz

¹⁴ P. van Ham, *Social Power in International Politics*, London 2010.

¹⁵ E. Lazarou, G. Edwards, Ch. Hill, J. Smith, *The Evolving...*, *op. cit.*, s. 15.

¹⁶ *Europejska strategia bezpieczeństwa. Bezpieczna Europa w lepszym świecie*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2009, s. 37.

promocji pragmatyzmu opartego na zasadach podejścia, które Sven Biscop umieścił między „marzycielskim izolacjonizmem” a „twardym pragmatyzmem”¹⁷. Unia Europejska, decydując się na modyfikację efektywnego multilateralizmu w kierunku pragmatyzmu opartego na zasadach, wkroczyła na ścieżkę budowy „europejskiej Realpolitik”, przy czym tę ostatnią rozumiano nie tyle jako makiaweliczne dążenie do osiągnięcia celów politycznych, ile jako odrzucenie liberalnej utopii z początku XXI w.¹⁸ Jednocześnie Unia Europejska, nie negując w sferze bezpieczeństwa i polityki zagranicznej liberalnych ideałów, przyjęła bardziej realistyczną „mapę drogową” ich osiągnięcia. Dostrzegając rosnące zagrożenie ze strony reżimów niedemokratycznych, zdecydowano się na eksponowanie w polityce interesów, w szczególności nadrzędnych, wspólnych na poziomie narodowym i europejskim, skupienie się na bezpieczeństwie w samej Europie oraz jej sąsiedztwie, a także rezygnację z szerzenia „złotego standardu” europejskiej cywilizacji w związku z porzuceniem dążenia do zmian reżimów w państwach niedemokratycznych.

Priorytetowe znacznie dla budowy bezpieczeństwa europejskiego po 2016 r. i pragmatyzmu opartego na zasadach miało zwiększenie świadomości konieczności urealnienia w UE potencjału wojskowego, zrównoważenia europejskiego *soft power* przez *hard power*, a także, w pewnym sensie, ponownego odkrycia geopolityki i wypracowania podstaw autonomii strategicznej przy kontynuowaniu współpracy z NATO.

Priorytety pragmatyzmu opartego na zasadach zostały w latach 2020–2022 poddane rewizji, czego rezultatem było wprowadzenie do dokumentów strategicznych Unii nieobecnych w strategiach z 2016 i 2003 r. kwestii: uwagi (cele), finansowania (pieniądze) i poczucia nagłości czy też natychmiastowości (horyzont czasowy) w zakresie bezpieczeństwa i obrony. Działania strategiczne, kierunkowe i proaktywne uzupełniane szeregiem posunięć reaktywnych stały się punktem wyjścia do dyskusji nad oceną strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego, którego akceleracja nastąpiła po rosyjskiej agresji na Ukrainę.

BEZPIECZEŃSTWO EUROPEJSKIE W PUNKCIE ZWROTNYM – MIĘDZY REAKTYWNOŚCIĄ A PROAKTYWNOŚCIĄ

Działania reaktywne

Rosyjska agresja na Ukrainę, jako zdarzenie o fundamentalnym znaczeniu dla systemu bezpieczeństwa europejskiego, w widoczny sposób zmobilizowała państwa UE do uruchomienia mechanizmów wsparcia budowy odporności lub żywotności (ang.

¹⁷ Sven Biscop, *The EU Global...*, *op. cit.*, s. 1.

¹⁸ Szerzej na temat ideowych korzeni *Realpolitik* w: J. Bew, *Realpolitik. A History*, Oxford 2016.

resilience) wyrażonej w Globalnej Strategii Unii Europejskiej z czerwca 2016 r. jako „zdolność państw i społeczeństw do reformowania się, a tym samym przeciwstawiania się wewnętrznym i zewnętrznym kryzysom oraz odbudowa po nich”¹⁹. W odpowiedzi na krytyczną sytuację na Ukrainie 28 lutego 2022 r. uruchomiono program wsparcia zdolności i odporności ukraińskich sił zbrojnych realizowany w ramach Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju o wartości ponad 3 mld euro. W październiku 2022 r. na mocy decyzji Rady ustanowiono na okres 24 miesięcy misję Unii Europejskiej w zakresie pomocy wojskowej dla Ukrainy (EUMAM Ukraine)²⁰. W marcu 2023 r. przywódcy państw UE zaakceptowali plan zwiększenia dostaw amunicji artyleryjskiej dla Ukrainy i odbudowy rezerw w Europie²¹. Nade wszystko uruchomiono rozbudowany mechanizm sankcji w związku z inwazją Rosji na Ukrainę, który w okresie między 23 lutego 2022 r. a 23 czerwca 2023 r. objął 11 pakietów obostrzeń o charakterze osobowym i sektorowym.

Trudno nie zauważyć, że wskazane działania Unii Europejskiej miały charakter wysoce reaktywny i nie wiązały się z zastosowaniem nowego podejścia do problematyki bezpieczeństwa, konstruowania „geopolitycznej Europy”, która nauczyła się mówić językiem siły, ale raczej z iteracjami dotychczasowych rozwiązań tworzącymi iluzję sprawczości i wspólnotowości. Wspomniany Europejski Instrument na Rzecz Pokoju, choć ustanowiony decyzją Rady w marcu 2021 r. jako instrument pozabudżetowy przeznaczony na zapobieganie konfliktom, budowę pokoju, wzmacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego i finansowanie operacji o skutkach wojskowych lub obronnych w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (WPZiB), stanowi kontynuację starszych mechanizmów finansowych mających podobny charakter (tj. mechanizmu Athena i Instrumentu na rzecz Pokoju w Afryce). Jego znaczenie w związku z relatywnie niewielkim budżetem (ok. 8 mld euro w latach 2021–2027) wydaje się ograniczone. Podobnie rzecz się ma z sankcjami, powszechnie uznawanymi

¹⁹ Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Wspólna wizja, wspólne działanie: Silniejsza Europa. Globalna strategia na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016, s. 22.

²⁰ Zgodnie z zapisami decyzji Rady strategicznym celem EUMAM Ukraine powinno być przyczynianie się do zwiększania zdolności wojskowych Sił Zbrojnych Ukrainy i tym samym nadawanie nowego impulsu operacjom i skuteczne ich prowadzenie, tak by Ukraina mogła bronić swojej integralności terytorialnej w ramach granic uznanych przez społeczność międzynarodową, skutecznie utrzymywać swoją suwerenność i chronić ludność cywilną w Ukrainie. EUMAM Ukraine stanowi część zintegrowanego podejścia UE do zapewniania wsparcia Ukrainie, które obejmuje środki pomocy wojskowej w ramach Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju. Por. Decyzja Rady (WPZiB) 2022/1968 z dnia 17 października 2022 r. w sprawie misji Unii Europejskiej w zakresie pomocy wojskowej dla Ukrainy (EUMAM Ukraine), Dz. U UE L 270, 18.10.2022, s. 85–91.

²¹ M.A. Piotrowski, *Unijny plan zwiększenia produkcji amunicji*, „Komentarz PISM” 2023, nr 16.

za elementy tzw. dyplomacji ekonomicznej lub przymusu gospodarczego (ang. *economic statecraft/economic coercion*)²². W UE zalicza się je do klasycznych narzędzi prowadzenia polityki zewnętrznej, które były już, choć na zdecydowanie mniejszą skalę, stosowane po aneksji Krymu. W marcu 2014 r. objęły osoby i podmioty gospodarcze, a także wybrane obszary gospodarki rosyjskiej, w tym sektor finansowy, przemysł zbrojeniowy, technologie podwójnego zastosowania, głębinną eksplorację i produkcję ropy naftowej, arktyczną eksplorację i produkcję ropy naftowej oraz projekty związane z pozyskiwaniem ropy naftowej z łupków w Rosji²³.

Działania proaktywne

Agresję Federacji Rosyjskiej na Ukrainę trudno uznać za punkt zwrotny także w zakresie strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego. Świadczą o tym kontrowersje związane z deliberacją, przyjęciem i ustaleniem ostatecznego brzmienia Strategicznego Kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – planu działania na rzecz wzmocnienia unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony do 2030 r., zainicjowanego przez prezydentkę niemiecką w Radzie w czerwcu 2020 r. i zatwierdzonego przez Radę 21 marca 2022 r.²⁴ W opinii ekspertów Kompas, będący swego rodzaju kierunkową refleksją podkreślającą ambicje, działania UE i ich reformy w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego, już w momencie przyjęcia był zdezaktualizowany²⁵. Oparto go na percepcji zagrożeń i wyzwań akcentującej ich nowy i ponadnarodowy charakter, przy jednoczesnym spychaniu na dalszy plan agresywnego zachowania państw. Co więcej, sam Kompas nie był wystarczająco koordynowany z NATO, która równocześnie prowadziła deliberację strategiczną w zakresie odporności jej członków²⁶. Jak można sądzić, obawy państw wschodniej flanki NATO, a także Szwecji o duplikowanie i osłabianie struktur Paktu Północnoatlantyckiego w związku z propozycją utworzenia nowych sił szybkiego reagowania EURDC (EU Rapid Deployment Capability) na bazie ist-

²² D.A. Baldwin, *Economic Statecraft*, Princeton 1985, s. 33 i nast.

²³ M. Sułek, *Zachodnie sankcje wobec Rosji – sens i skuteczność*, „Rocznik Strategiczny” 2014/2015, s. 398–410.

²⁴ *Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Rada Unii Europejskiej, 7371/22, Bruksela, 21 marca 2022 r.

²⁵ N. Witney, *The EU's Strategic Compass: Brand new, already obsolete*, 31.03.2022, <https://ecfr.eu/article/the-eus-strategic-compass-brand-new-already-obsolete/> (26.06.2023).

²⁶ Por. wypowiedź Marka Madeja w: B. Basiński, *Kompas Strategiczny UE: Złudzenie jedności czy strategiczny przełom?*, 4 czerwca 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/kompas-strategiczny-ue-armia-europejska-unia-nato-polska-rosja-borrell-obronnosc-zbrojenia-wojsko/> (28.06.2023).

niejących, ale nieaktywnych operacyjnie grup bojowych UE, a także spory wokół rozbudowania unijnej komórki MPCC (Military Planning and Conduct Capability) w formie pełnoprawnego dowództwa, uwypukliły brak jedności i odmienne podejście do koncepcji bezpieczeństwa europejskiego między 14 państwami UE promującymi powołanie wspólnych europejskich sił wojskowych a państwami najbardziej zagrożonymi przez Rosję, w tym Polską, dążącymi do równoległego związania tych sił z NATO²⁷.

Można w tym miejscu zadać pytanie: czy Strategiczny Kompas można uznać za iluzję sprawczości i kolejny epizod w historii słabości Unii jako wewnętrznie podzielonego aktora międzynarodowego, którego krzesła, jak metaforycznie zapytuje Jolyon Howorth, zabrakło przy ukraińskim stole?²⁸

Wydaje się, że taka ocena refleksji strategicznej UE jest zbyt jednostronna. Strategiczny Kompas nie był i nigdy nie miał być projektowany jako odpowiedź na rosyjską agresję. Kierunkowa refleksja, w dużej mierze zdezaktualizowana w lutym 2022 r., stała się niejako z konieczności punktem na kontinuum niepewności i jednocześnie autorefleksją zarówno instytucji, jak i państw członkowskich Unii Europejskiej, wyzwalamą głęboko ukryte zasoby myślenia strategicznego w UE, uzewnętrzniane w warunkach politycznej presji. W dużej mierze sytuacyjne, potencjalnie transformacyjne i nieobecne we wcześniejszych dokumentach strategicznych Unii z 2016 i 2003 r. zmiany dotyczyły trzech kwestii: uwagi (cele), finansowania (pieniądze) i poczucia nagłości czy też natychmiastowości (horyzont czasowy) w zakresie bezpieczeństwa i obrony²⁹. Ich dostrzeżenie jest możliwe przez porównanie pierwszej roboczej wersji Kompasas (16.11.2021), przedstawionej i poddanej pod dyskusję przez WP ministrom spraw zagranicznych państw członkowskich UE na posiedzeniu Rady ds. Zagranicznych oraz wersji końcowej (21.03.2022).

Rosyjska agresja na Ukrainę spowodowała przesunięcie uwagi i celów działania w zakresie projektowanej polityki bezpieczeństwa z zagrożeń hybrydowych, wyraźnie zauważalnych w Globalnej Strategii z 2016 r. i wczesnej wersji Kompasas, do Europy zagrożonej militarnie przez Rosję. Państwo to, wymienione sześciokrotnie w pierwotnej wersji Kompasas, w ostatecznym tekście pojawiło się 19-krotnie. Znaczącemu zaostreniu uległ też język, jakiego używano do pozycjonowania Rosji. Początkowo

²⁷ Koncepcja wielonarodowej brygady wojsk lądowych (ok. 5 tys. żołnierzy) wspieranej jednostkami lotniczymi oraz morskimi w maju 2021 r. została poparta przez Austrię, Belgię, Cypr, Czechy, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Irlandię, Luksemburg, Niemcy, Portugalię, Słowenię i Włochy.

²⁸ J. Howorth, *The Eu's Chair Was Missing at the Ukraine Table*, "European View" 2022, Vol. 21, Issue 1, s. 1.

²⁹ N. Koenig, *Putin's war and the Strategic Compass A quantum leap for the EU's security and defence policy?*, "Hertie School Policy Brief", 29 April 2022, s. 3–4.

zauważalne było selektywne określanie tego państwa jako raczej źródła destabilizacji sąsiedztwa Unii niż jej bezpośredniego zagrożenia, do pewnego stopnia też partnera prowadzącego z UE szereg interesów. W ostatecznej wersji dokumentu status „partnera do współpracy, konkurenta gospodarczego i rywala systemowego” zachowały Chiny, podczas gdy Rosję przedstawiono jako bezpośrednie zagrożenie – państwo, które „rażąco narusza prawo międzynarodowe i zasady Karty Narodów Zjednoczonych oraz podważa bezpieczeństwo i stabilność w Europie i na świecie”³⁰. Kompas w wersji z 21 marca 2022 r. akcentuje też zmianę roli UE z globalnego dostawcy bezpieczeństwa do jego regionalnego gwaranta, co podkreśla się poprzez akcentowanie jej wschodniego (Ukraina, Mołdawia, Gruzja) i południowego sąsiedztwa, a także Bałkanów Zachodnich.

Drugą z kwestii, której poświęcono dużo miejsca w końcowej wersji Kompas, było wprowadzenie wyraźnego zapisu odnośnie do zwiększania inwestycji w zdolności obronne i innowacyjne technologie oraz poprawianie jakości tych inwestycji, zarówno na szczeblu unijnym, jak i krajowym. Inwestowanie (obok działania, zabezpieczania i partnerstwa) ustanowiono w ostatecznej wersji Kompas za obszar priorytetowy z punktu widzenia Unii. Samo zaś zobowiązanie do „inwestowania w zdolności obronne i innowacyjne technologie” zostało przeniesione do Kompas jako deklaracja pierwotnie złożona przez przywódców UE na nieformalnym szczycie Rady Europejskiej w Wersalu (10–11 marca 2023)³¹. Za narzędzia realizacji celów w tym obszarze uznano stopniowe zwiększanie krajowych budżetów, rozwijanie wspomnianego już Europejskiego Instrumentu na Rzecz Pokoju, optymalizację ponoszenia wydatków na cele obronne w oparciu o indywidualne plany przygotowywane przez państwa w 2022 r., a także analizę luk inwestycyjnych w zakresie obrony powierzoną Komisji i Europejskiej Agencji Obrony.

Wyrazem proaktywnej polityki bezpieczeństwa w kontekście rosyjskiej agresji na Ukrainę było także uwzględnienie poczucia pilności czy natychmiastowości zmian, którego nośnikiem jest język dokumentu wyrażający determinację UE do zwiększenia zdolności, woli działania, wzmacniania odporności oraz zapewnienia solidarności i wzajemnej pomocy między państwami członkowskimi. Wspomniana determinacja wyraża się odejściem od widocznego we wczesnych wersjach Kompas budowania polityki bezpieczeństwa UE w oparciu o metodę „drobnych kroków” na rzecz „kroków milowych” (ang. *quantum leap*), tłumaczonych w polskiej wersji Kompas jako „ogromne kroki”. Wyrażenia „ogromny” czy „milowy”, a także mające w treści dokumentu zbliżone znaczenie przymiotniki „zdecydowany” oraz „ambitny i konkretny”

³⁰ *Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i...*, op. cit., s. 7.

³¹ Por. *Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration*, 10 and 11 March 2022, Versailles, 11 March 2022, s. 4.

możemy traktować jako określniki modalności, tj. ontologicznie rozumiane ewentualności zachodzenia pewnych zdarzeń (por. tab. 1).

Tabela 1. Modalna charakterystyka poczucia pilności w Strategicznym Kompasie UE

Modalność	Charakterystyka modalności	
	Język polski	Język angielski
Ogromny krok (naprzód)/ quantum leap (forward)	<p>W związku z tym, że środowisko bezpieczeństwa staje się coraz bardziej wrogie, musimy poczynić ogromny krok naprzód i zwiększyć naszą zdolność i chęć do działania, wzmocnić naszą odporność, a także zapewnić solidarność i wzajemną pomoc (s. 2).</p> <p>Musimy poczynić ogromny krok naprzód, by rozwijać silniejszą i sprawniejszą Unię Europejską, która działa jako gwarant bezpieczeństwa (s. 6).</p> <p>W ciągu najbliższej dekady poczynimy ogromny krok naprzód, by stać się gwarantem bezpieczeństwa działającym bardziej asertywnie i zdecydowanie i lepiej przygotowanym do radzenia sobie z obecnymi i przyszłymi zagrożeniami i wyzwaniem (s. 47).</p>	<p>The more hostile security environment requires us to make a quantum leap forward and increase our capacity and willingness to act, strengthen our resilience and ensure solidarity and mutual assistance (s. 2).</p> <p>This is why we need a quantum leap forward to develop a stronger and more capable European Union that acts as a security provider (s. 6).</p> <p>Over the next decade, we will make a quantum leap to become a more assertive and decisive security provider, better prepared to tackle present and future threats and challenges (s. 47).</p>
Zdecydowany krok/decisive step	<p>Zarysowujące się nowe otoczenie strategiczne wymaga od nas działania z daleko większym poczuciem pilności sprawy i większą determinacją oraz okazania wzajemnej pomocy i solidarności w przypadku agresji wobec jednego z nas. Nadszedł czas na podjęcie zdecydowanych kroków w celu zapewnienia sobie swobody działania (s. 12).</p>	<p>A new strategic landscape emerging that requires us to act with a far greater sense of urgency and determination and show mutual assistance and solidarity in case of aggression against one of us. The moment for decisive steps to ensure our freedom of action is now (s. 12).</p>
Ambitny i konkretny krok/ Ambitious and concrete step	<p>Mając na uwadze bezprecedensowe postępy w zacieśnianiu od 2016 r. współpracy z NATO, należy podjąć dalsze ambitne i konkretne kroki w celu wypracowania wspólnych odpowiedzi na istniejące i nowe zagrożenia oraz na wspólne wyzwania (s. 39).</p>	<p>Building on the unprecedented progress made on strengthening cooperation with NATO since 2016, further ambitious and concrete steps need to be taken to develop shared answers to existing and new threats and common challenges (s. 39).</p>

Źródło: *Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Rada Unii Europejskiej, 7371/22, Bruksela, 21 marca 2022 r.; *A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, 7371/22, Brussels 21.03.2022.

Przywołane w tabeli przykłady modalności wskazują na determinację do kolektywnego działania („musimy poczynić...”), przeświadczenie („należy podjąć”, „nadszedł czas na działanie”), a także wolę („poczynimy”) wysiłków mających na celu wzmocnienie Unii w obszarach bezpieczeństwa i obrony. Państwa członkowskie przyznają to

także *explicite* w treści Kompas, we fragmencie będącym miękką krytyką wcześniejszych wysiłków w tym względzie³².

Pomimo dostrzeżonego przez ekspertów postępu w zakresie budowy odporności Unii w 2022 r. względem założeń z 2016 r. zawartych w Globalnej strategii UE na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa³³, a w szczególności wskazywania horyzontu czasowego implementacji zapisów Kompas (5–10) lat³⁴, działania proaktywne podjęte w 2022 r. trudno uznać za przełomowe. Wciąż nierozstrzygnięta jest kwestia inkluzywności podejścia do budowy europejskiego systemu bezpieczeństwa, mającego przecież być nie tyle projektem niemiecko-francuskim, ile zaproszeniem do stołu także mniejszych, choć mających znaczący potencjał wojskowy państw UE, takich jak Polska. Nie bez znaczenia jest tutaj pewna symbolika widoczna już na etapie przygotowywania nowych ram strategicznej odporności UE. O ile dyskusję nad Kompasem zapoczątkowano w czasie prezydencji niemieckiej w Radzie (1 lipca – 31 grudnia 2020 r.), blisko współpracującej z Francją, o tyle końcową wersję dokumentu przyjęto w czasie prezydencji francuskiej (1 stycznia – 30 czerwca 2022 r.).

Wątpliwości budzi także poziom zintegrowania nowej europejskiej architektury bezpieczeństwa ze strukturami wojskowymi państw członkowskich, różniącymi się znacznie zarówno pod względem kultur strategicznych, jak i podejść do współpracy z NATO. Wciąż otwarta jest kwestia wdrażania zapisów Strategicznego Kompas w kontekście narastającego kryzysu gospodarczego i społecznego w UE, a także braku odniesień do rozwiązywania strukturalnych deficytów bezpieczeństwa i obrony UE, do których w pierwszej kolejności należy zaliczyć niewystarczające zdolności wojskowe, wyraźną niechęć państw członkowskich do zapewnienia zasobów oraz relatywnie małą mobilność wojskową. Biorąc pod uwagę wymienione słabości, można uznać, że o ile Kompas może, do pewnego stopnia, wypełnić treścią koncepcję „Unii geopolitycznej”, o tyle można mieć wątpliwości, czy wystarczy jej, żeby nauczyć Brukselę mówienia językiem siły.

³² Rzadko spotykana autokrytyka i refleksja instytucji i państw członkowskich nad niedanymi reformami polityki bezpieczeństwa i obrony UE dotyczy fragmentu Kompas, w którym stwierdza się: „Chociaż od 2016 r. nasililiśmy nasze prace na rzecz wzmocnienia roli UE w obszarach bezpieczeństwa i obrony, uznajemy, że zarysowujące się nowe otoczenie strategiczne wymaga od nas działania z daleko większym poczuciem pilności sprawy i większą determinacją oraz okazania wzajemnej pomocy i solidarności w przypadku agresji wobec jednego z nas. Nadszedł czas na podjęcie zdecydowanych kroków w celu zapewnienia sobie swobody działania”. Por. *Strategiczny kompas...*, *op. cit.* s. 12.

³³ M. Sus, *The EU Strategic Compass' three principles: Inclusivity, integration, and implementation*, The Hague Centre for Strategic Studies, 13.08.2021, <https://hcss.nl/report/the-eu-strategic-compass-three-principles/> (10.07.2023).

³⁴ S. Clapp, *Implementation of the Strategic Compass. Opportunities, challenges and timelines*, European Parliamentary Research Service, Brussels 2022.

Kombinacja działań reaktywnych oraz proaktywnych w zakresie bezpieczeństwa europejskiego po agresji rosyjskiej na Ukrainę stanowi postępek w porównaniu do działań podejmowanych przez instytucje UE oraz państwa członkowskie w tym zakresie w latach 2016–2020. Trudno jednak określać je mianem głębokich, skoro nawet w obliczu bezpośredniego niebezpieczeństwa UE nie udało się osiągnąć strategicznej autonomii pozwalającej na rozwinięcie przez Europejczyków własnych zdolności obronnych. W obliczu synergii wpływu ograniczeń bezpieczeństwa i obrony w UE, których Hugo Meijer i Stephen G. Brooks upatrują w „strategicznej kakofonii” (głębokich, obejmujących cały kontynent rozbieżności we wszystkich domenach krajowej polityki obronnej – przede wszystkim w postrzeganiu zagrożeń) i niedostatku zdolności wojskowych, całokształt działań UE w zakresie bezpieczeństwa można rozpatrywać raczej jako straconą szansę i promesę odłożonej w czasie konsolidacji niż zespół skutecznych działań będących konsekwencją punktu zwrotnego dla bezpieczeństwa UE, którym była agresja Rosji na Ukrainę³⁵.

PODSUMOWANIE

Zaprezentowane w tym artykule rozważania poświęcone analizie i ocenie działań UE o charakterze reaktywnym i proaktywnym, prowadzonych w latach 2016–2023, nie pozwalają na podtrzymanie twierdzenia o przełomie w zakresie strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego wywołanym przez rosyjską agresję na Ukrainę. Pomimo że reakcja Wspólnoty na zdarzenie transformatywne, nagłe i wywołujące niepokój wywołała potrzebę przyspieszenia prac nad europejską koncepcją bezpieczeństwa, a nawet wprowadzenia radykalnych rozwiązań w tym zakresie, zaproponowane działania wskazują raczej na deficyt sprawczości UE, a nawet straconą szansę na budowę zintegrowanego i efektywnego systemu bezpieczeństwa europejskiego oraz rozwinięcie idei autonomii strategicznej UE. Wydaje się, że przyczyn takiego stanu rzeczy nie wyczerpuje „strategiczna kakofonia” oraz niechęć w zakresie współpracy wojskowej między państwami członkowskimi. Należy się ich także doszukiwać w swego rodzaju dysonansie poznawczym zaistniałym w UE po uświadomieniu sobie konsekwencji agresji rosyjskiej na Ukrainę dla bezpieczeństwa europejskiego. Wyraża się on różnicą między własną projekcją czy też narracją polityczną nastawioną na „mówienie językiem siły” i „pragmatyzm oparty na zasadach” oraz wciąż zakorzenioną w europejskiej przestrzeni dyskursywnej wizją efektywnego multilateralizmu rozumianego jako zdolność do wyznaczania standardów, tworzenia norm i wartości, które są uprawomocnione i pożądane bez potrzeby

³⁵ H. Meijer, S.G. Brooks, *Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back*, „International Security” 2021, Vol. 45, No. 4, s. 7–43.

uciekania się do użycia przymusu. Unia Europejska zmuszona jest po 2022 r. traktować politykę w kategoriach gry interesów kosztem kreowanego przez wiele lat intersubiektywnego obrazu siebie jako promotora uniwersalnych wartości, które nadają plastyczności zewnętrznemu zachowaniu UE opartemu na normatywnych kierunkowskazach europejskiego bycia-w-świecie. Jak można sądzić, tak rozumiana „normatywna efektywność” do niedawna stanowiła element wyróżniający koncepcję bezpieczeństwa UE od koncepcji jej państw członkowskich oraz państw spoza UE, które, co do zasady, przybierają postać strategicznych projekcji interesów, podczas gdy wartości odgrywają w nich poślednią rolę, stanowiąc raczej retoryczną zasłonę prawdziwych celów.

BIBLIOGRAFIA

- A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, 7371/22, Brussels 21.03.2022.
- Baldwin D.A., *Economic Statecraft*, Princeton 1985.
- Basiński B., *Kompas Strategiczny UE: Złudzenie jedności czy strategiczny przełom?*, 4 czerwca 2022 r., <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/kompas-strategiczny-ue-armia-europejska-unia-nato-polska-rosja-borrell-obronosc-zbrojenia-wojsko/> (28.06.2023).
- Bew J., *Realpolitik. A History*, Oxford 2016.
- Biscop S., *The EU and Multilateralism in an Age of Great Powers, Multilateralism in a Changing World Order*, Singapore 2018.
- Biscop S., *The EU Global Strategy: realpolitik with European characteristics*, “Egmont Security Policy Brief” 2016, No. 75.
- Clapp S., *Implementation of the Strategic Compass. Opportunities, challenges and timeliness*, European Parliamentary Research Service, Brussels 2022.
- Decyzja Rady (WPZiB) 2022/1968 z dnia 17 października 2022 r. w sprawie misji Unii Europejskiej w zakresie pomocy wojskowej dla Ukrainy (EUMAM Ukraine), Dz. U UE L 270, 18.10.2022.
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Wspólna wizja, wspólne działanie: Silniejsza Europa. Globalna strategia na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2016.
- Europejska strategia bezpieczeństwa. Bezpieczna Europa w lepszym świecie*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2009.
- Hearing with High Representative/Vice President-designate Josep Borrell*, European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190926IPR62260/hearing-with-high-representative-vice-president-designate-josep-borrell> (2.06.2023).

- Howorth J., *The Eu's Chair Was Missing at the Ukraine Table*, "European View" 2022, Vol. 21, Issue 1.
- Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration*, 10 and 11 March 2022, Versailles, 11 March 2022.
- Koenig N., *Putin's war and the Strategic Compass A quantum leap for the EU's security and defence policy?*, "Hertie School Policy Brief", 29 April 2022.
- Krause J., *Multilateralism: Behind European Views*, "The Washington Quarterly" 2004, Vol. 27, Issue 2.
- Lazarou E., Edwards G., Hill Ch., Smith J., *The Evolving 'Doctrine' of Multilateralism in the 21st Century*, MERCURY E-paper no. 3, 2010.
- Lehne S., *How the EU Can Survive in a Geopolitical Age*, February 2020, Brussels: Carnegie Europe, https://carnegieendowment.org/files/2-24_Lehne-EU_Geopolitics.pdf (2.06.2023).
- Meijer H., Brooks S.G., *Illusions of Autonomy: Why Europe Cannot Provide for Its Security If the United States Pulls Back*, "International Security" 2021, Vol. 45, No. 4.
- Orenstein M.A., *The European Union's transformation after Russia's attack on Ukraine*, "Journal of European Integration" 2023, Vol. 45, No. 3.
- Pawłuszko T., *Bezpieczeństwo ontologiczne państwa – koncepcja i zastosowanie*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2018, nr 15.
- Piotrowski M.A., *Unijny plan zwiększenia produkcji amunicji*, „Komentarz PISM” 2023, nr 16.
- Rewizorski M., *External policy of the European Union as a late-Westphalian political innovation*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2022, nr 16.
- Schimmelfennig F., *The EU, NATO and the Integration of Europe: Rules and Rhetoric*, Cambridge 2003.
- Sęk H., *Psychologiczna prewencja jako obszar badań i zastosowań*, w: *Zagadnienia psychologii prewencyjnej*, red. H. Sęk, Poznań 1991.
- Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Rada Unii Europejskiej, 7371/22, Bruksela, 21 marca 2022 r.
- Sulek M., *Zachodnie sankcje wobec Rosji – sens i skuteczność*, „Rocznik Strategiczny” 2014/2015.
- Sus M., *The EU Strategic Compass' three principles: Inclusivity, integration, and implementation*, The Hague Centre for Strategic Studies, 13.08.2021, <https://hcass.nl/report/the-eu-strategic-compass-three-principles/> (10.07.2023).
- van Ham P., *Social Power in International Politics*, London 2010.

Witney N., *The EU's Strategic Compass: Brand new, already obsolete*, 31.03.2022, <https://ecfr.eu/article/the-eus-strategic-compass-brand-new-already-obsolete/> (26.06.2023).

PUNKT ZWROTNY CZY ILUZJA SPRAWCZOŚCI? IMPLIKACJE ROSYJSKIEJ AGRESJI NA UKRAINĘ DLA BUDOWANIA BEZPIECZEŃSTWA UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest dyskusja na temat przyszłości projektu europejskiego w kontekście budowy spójnego i efektywnego modelu bezpieczeństwa, a także dokonanie wglądu w swoisty dysonans poznawczy zaistniały w UE po uświadomieniu sobie konsekwencji agresji rosyjskiej na Ukrainę dla bezpieczeństwa europejskiego. Autor, uznając rosyjską agresję na Ukrainę jako punkt na kontinuum ontologicznej niepewności, zastanawia się, czy to zdarzenie doprowadziło do przełomu w zakresie strategicznego programowania bezpieczeństwa europejskiego, czy raczej pokazało iluzję sprawczości i wspólnotowości w UE. Analizie i ocenie poddano zarówno reaktywne, jak i proaktywne działania UE w obszarze bezpieczeństwa w latach 2016–2023. W szczególności zwrócono uwagę na konstruktywistyczne odczytywanie poczucia pilności czy natychmiastowości zmian, którego nośnikiem jest język dokumentów unijnych wyrażających determinację ugrupowania do zwiększenia zdolności, woli działania, wzmacniania odporności oraz zapewnienia solidarności i wzajemnej pomocy między państwami członkowskimi.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Ukraina, bezpieczeństwo, multilateralizm, pragmatyzm, punkt zwrotny, strategiczny kompas

TURNING POINT OR ILLUSION OF CAUSALITY? IMPLICATIONS OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE FOR BUILDING THE SECURITY OF THE EUROPEAN UNION

Abstract

The purpose of this article is to discuss the future of the European project in the context of building a coherent and effective security model, as well as to provide insight into the peculiar cognitive dissonance that occurred in the EU after realising the consequences of Russian aggression against Ukraine for European security. Recognising the

Russian aggression against Ukraine as a point on a continuum of ontological uncertainty, the author wonders whether this event led to a breakthrough in the strategic programming of European security, or rather demonstrated the illusion of causality and communitarianism in the EU. Both reactive and proactive actions of the EU in the area of security in 2016–2023 were analysed and evaluated. In particular, attention was paid to the constructivist reading of the sense of urgency or immediacy of change, which is conveyed by the language of EU documents expressing the grouping's determination to increase capabilities, the will to act, strengthen resilience and ensure solidarity and mutual assistance among member states.

Keywords: European Union, Ukraine, security, multilateralism, pragmatism, turning point, strategic compass

Cytuj jako:

Rewizorski M., *Punkt zwrotny czy iluzja sprawczości? Implikacje rosyjskiej agresji na Ukrainę dla budowania bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 3(78), s. 43–59. DOI: 10.26399/meip.3(78).2023.16/m.rewizorski

Cite as:

Rewizorski M. (2023). ‘Turning Point or Illusion of Causality? Implications of Russian Aggression Against Ukraine for Building the Security of the European Union’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 3(78), 43–59. DOI: 10.26399/meip.3(78).2023.16/m.rewizorski